

Feltámadás?

Egy rendhagyó nagyszombat története

Minden ember életében vannak olyan jelentős, emlékezetes pillanatok, amikor saját sorsának alakulása összefonódik a történelem nagy drámáival, fordulataival. A XX. század emberére ez fokozottan igaz, hiszen aki élete javát eme évszázadban töltötte, számos sorsfordító esemény részese, áldozata, hőse lehetett – gyakran akaratán kívül is.

A személyesen megélt és az objektív történelem közti különbség az érzésekben, a fájdalom, az öröm vagy a személyes drámák emberi, belső nézőpontjából fakad. Egy jóbarát elvesztése, egy súlyos sérülés elszenvedése, a reménytelenség, majd a váratlan megmenekülés élménye az egyén számára átértékelheti a történelem tárgyilagosságnak gondolt, tankönyv ízű rendjét. Mert mi is a történelem? Azt gondolom, nem nagy emberek nagy tettei, hanem megannyi hétköznapi hős és áldozat személyes sorsa, dicsősége, tragédiája, erőfeszítése. S ez az elmúlt század viharai közepette talán még inkább így volt.

Nagypapám, Dr. Constantinovits Milán János szemész főorvos életútja bővelkedett a drámai fordulatokban. Említhetném, hogy gyermekkorában édesapját koholt vádakkal évekre bebörtönözték, majd a második világháború pusztítása közben életre szóló sérülést szenvedett, vagy hogy a legsötétebb rákosi korszakban sógorát kitelepítették, illetve hogy őt 1956-os szerepvállalása miatt fiatal családjával együtt meghurcolták. Mindegyik esemény jelentős hatással volt szerettei és saját maga későbbi sorsára is, és mind hűen tükrözte az adott korszak egyéni tragédiáit, ezért is volt nehéz ezek közül egyet kiválasztani. Végül úgy véltem, azt a megrázó, ám emberi, erkölcsi szempontból rendkívül tanulságos epizódot elevenítem fel nagypapám segítségével, amely emléke nemcsak lélekben, hanem testileg is elkísérte hosszú életútja során, ez pedig az 1945-ös hallei mészárlás, a csodával határos módon túlélte szőnyegbombázás.

Corvin köz, 2011 vége felé. Nagyszüleim lakása most is, ahogy 1956-ban, a sokat látott mozira néznek. Kint metsző decemberi hideg, lassan sötétbe forduló téli délután. Az emlékektől (oklevelek, kitüntetések, festmények, egyéb relikviák) körbevett szobában, megszokott karosszékében ül nagypapám, és mesél. Itt lett 90 esztendő, több évtized vihara vannak már mögötte, de emlékezete tiszta. Lassan, komótosan formálja a szavakat, és igaza van. Ennyi idő már nem rohanunk sehová. Megkülönböztetően is, a vészterhes időket felidéző szavaknak súlyuk, méltóságuk van. Ez nem egy elhárítható történet, hiszen komoly és szomorú egyéni tragédiákkal, még az idő távolából is nehezen felidézhető emlékektől terhelt.

Talán kezdjük ott, hogy miként is kerültél Németországba a második világháború során! Elég veszélyes vállalkozás volt 1944-ben kiutazni...

De maradni legalább annyira! Az orvostudományi egyetem úgy határozott, hogy a végzős évfolyamok képzését 1944-ben Németországba helyezi a hazánkat fenyegető háborús helyzet okán. Maradhattam, elszőkhettem volna, ahogy sokan tették. Ám munkált bennem a kalandvágy, másrészt, pragmatikus szempontból, mindenképp szerettem volna abszolválni, és átvenni az annyira áhított orvosi diplomám. Mint később kiderült, a németországi kaland nem gyorsította ezt meg.

Ha jól tudom, éppen 1945 nagyszombatján következett be ez drámai fordulat, amely felülírta a terveket...

Igen, épp 1945. március 31-ét írtunk, erre a napra tűzték ki az orvosavatást. Negyvenen lettek készen, de mi Berczelly Géza barátommal be akartuk várni harmadik társunkat, Csűrös Gyurkát, hogy egyszerre végezzünk. Így március 31-én reggel negyed kilenckor Gézával a Hindenburg Parkba siettünk, amelytől a Sebészeti Klinika alig száz méterre van, hogy ott tanuljunk az egyetlen hiányzó szigorlatra, a közegészségire. Igen szép napos, meleg idő volt. Egyenruhában, kabát nélkül mentünk. Útközben az öreg Avarffy¹ főorvossal találkoztunk, aki intett minket, hogy ne menjünk, mert berepülés van. Mi nevetve, könnyedén válaszoltunk, hogy az minket nem izgat. A parkba érve hallottuk a Voralarmot, az elmúlt napokban rendre vaklármának bizonyuló légvédelmi jelzést. Ez minket nem is zavart, lázasan tanultunk. Úgy háromnegyed kilenckor megint felzúgtak a szirénák, és ugyanekkor feltűnt Gyurka is másodmagával, a Hohenzollernből jöttek szemészetet tanulni. Üdvözöltük egymást. Ám ekkor figyelmes leszek rá, hogy a fejünk felé közeledő nagymotoros repülők zúgása egyre erősödik. Felnézek, és már látom is őket! Valami tudatalatti sejtés erősödik bennem. „Fiúk, oszoljunk szét, hátha lesz valami!”

Alig közelítem meg a padot, ahol az indexem és jegyzetem volt, mikor óriási, eget-földet megrázó detonáció remegtet meg. Szinte önkívületben vetem magam a földre abban a pillanatban. Eme ösztönös cselekedet mentett meg. Ekkor ugyanis a pokol összes ördögei elszabadultak, a föld remegett alattam, a robbanások folyvást erősödtek, föld, kő, piszok, fadarabok hullottak rám, mint a jégeső. Fejemet befúrta a gyepebe, kezemmel a tarkómat igyekeztem védeni. Ebben a tébolyító bombázásban megjelent előttem anyám, apám, és két nővérem arca, otthonom, szobám képe. Mintha soha sem akarna vége lenni... Végre egy kis szünet, de rögtön utána a parkban a sebesültek borzalmas segélykiáltásai törték meg a csendet. Kinyitom a szemem, hátranézek, alig akarok hinni a látványnak, a bal lábamból patakzik a vér, óriási seb keletkezett rajta, és kilátszanak belőle sípcsontom fehér forgácsai. Nehéz ezt elmesélni, pedig minden pillanat, minden érzés most is előttem van.

---

¹ Avarffy Elek főorvos, (1880., Arad - ???), a Keresztény Nemzeti Párt egyik alapítója, a Magyar Orvosok Nemzetközi Szövetségének elnöke. Orvosi szakíró, de vadászati beszámolókat is írt.

Borzasztó, hideg rémület fogott el, magyarul segítségért kiáltottam, de csak artikulálatlan hangok törtek ki belőlem. Egész testem remegett, nem lehettem ura magamnak. Nagy nehezen hátamra fordultam. Körülnéztem, körülöttem pusztulás. Egy bokor zördült, megfordulok, és Gézát látom imbolyogva közeledni. Lábamból közben csorgott a vérem. Géza hebegve mondja: nézd, elvérzem. Megfordult, és a derekán hátul óriási sebet mutatott, amiből szakadt a vér. Ekkor egy csapásra visszanyertem az öntudatomat, és újra a régi, intézkedésekhez szokott mentőorvos lettem, ha csak pár percre is. Éppen jókor, mert a lábamnál már egy kis tócsa volt a véremtől. „Géza, menj be a Seb-Klinikára, és küldj segítséget!” – mondtam neki. Mintha ő jobb állapotban lett volna! De hát sokkhatás alatt álltunk. Kértem tőle egy zsebkendőt, hogy szorítókötést csináljak, de neki sem volt, csak egy női selyembugyi, amit először a szintén több sebből vérző Gyurka, majd ő használt zsebkendőként. Ezt ideadta. Majd hirtelen felkapta az orvosi táskáját meg az indexemet a padról, és különös, nagy, imbolygó léptekkel elindul a klinika felé. Én utánanéztem még... ekkor láttam utoljára.

Ott maradtál egyedül, pontosabban súlyosan megsebesült barátoddal. Mennyire voltál tudatodnál? Mennyire gondoltál bele abba, hogy talán mindennek vége szakadhat?

Nem gondoltam, nem is gondolhattam bele. Ösztönösen cselekedtem, az élet ösztöne vezérelt. Amennyire erőmből tellett, nekifogtam a szorítókötésnek, és sikerült egy darab faággal fixálnom, de az ágot már nem tudtam semmivel rögzíteni. Miközben dolgoztam, a bokrok között régi ismerősöm, Virág Bélát láttam közeledni, teljesen piszkosan, kalap nélkül tántorogva. vagy tíz méterrel elment mellettem. Rákiáltottam, nem reagált semmire, majd eltűnt a bokornál. Az egész szürreális volt. Közben újra elkezdődött a tánc! Újabb bombakötelékek érkeztek. Hirtelen jött most is a bomba, a lábam miatt nem is tudtam időben lefeküdni. Csak annyit éreztem, hogy a szívem fölött valami kegyetlenül égetett. Benyúltam a zubbonyom alá, és vért tapintok, meg egy még forró, 5 cm hosszú, 1 cm széles fémdarabot. Újra lapultam a földön, egyik kezemmel görcsösen fogtam az elszorító faágot. Azt hiszem, teljesen elvesztettem az önuralmamot, és állatian üvöltözhettem, mint ahogy a vadak szűkülnek félelmükben.. Újra hullott rám a kő, a föld, mint a zápor. Borzalmas recsegést éreztem még: a légnymás egy fát kidöntött; néhány méterre tőlem csapódott a földbe. Ezután megint egy rövidebb szünet, majd jött a harmadik hullám. A szám tele volt már földdel, ahogy lapultam. Ami még rosszabb volt, hogy fojtó füstszagot éreztem: meggyulladtak a park száradt bokrai.

Talán furcsa kérdés lehet, de ebben a pokoli helyzetben mennyire érzékelted az időt, a valóságot? Egyáltalán, mennyire van öntudatánál ilyenkor az ember?

Az idő múlását alig-alig tudtam felfogni, valami egészen más tudatállapotba kerültem. Egy örökkévalóság volt, míg megszűnt a bombázás. Az egész úgy 11 óráig tarthatott. Újra a hátamra

fordultam, próbáltam segítséget kérni. Járókelők szaladgáltak, mentek el mellettem, öregek, fiatalok, férfiak, nők, nővérek... mind németek. Engem nagy ívben elkerültek, mint a leprást. Kiabáltam, hogy csak egy zsebkendőt adjanak, amivel a szorítást rögzíthetem. Nem kaptam. Megadta magamat a sorsnak, szépen visszafeküdtem ültőmből a gyepre, és bámultam a kék eget. Közben éreztem, hogy egyre gyengülök, és lázas remegés vesz rajtam erőt. De már nem izgatott, már a halált várók közönye uralkodott rajtam. Csak a fadarabot tartottam görcsösen, habár már igen nehezemre. Fájdalmam ekkor már nem volt semmi sem, csak a mellsebem sajgott valami, és vesetájon, baloldalt. Később derült ki, hogy oda is csapódott egy repesz. Előhalásztam a zsebemből a cigarettatartó fadobozomat, találtam egy szimfóniát, nehézkesen rágyújtottam, és fújtam a füstöt. Körülbelül 1 óráig feküdtem így. Egyszer csak fölém hajolt egy ember, aki segíteni akart, erre eszméletem fel. Persze nem hallei német volt, hanem francia vendégmunkás. Zsebkendővel rögzítette a fadarabot, nekem ekkor már felülni sem volt erőm. Három francia és egy német katona megragadott, becipelt a közelben fekvő sebészeti klinikára.

Nem volt különös érzés leendő orvosként betegnek lenni egy idegen ország idegen kórházában?

De. Ám a kiszolgáltatottság érzése volt igen erős. A klinikán ugyanis vagy 200 sebesült ember várta egy nagy teremben, hogy orvosi ellátásban részesüljön. Itt leraktak a kőpadlóra, és az ápoló nővérek bíztattak, hogy várjak. Mást nem is tehettem. Vártam és reménykedtem. Végre félóra várakozás után egy orvos lett figyelmes rám. Megnyitotta a szorítókötést, mert a lábam egész kék volt már. A biztos halált jelentő 90-es - operációs sorszámomat pedig 23-asra cserélte ki. Életemet mentette meg ez az apró gesztus! Ezután fel is vittek a műtőre.

Először i. v. scopolamine²-t kaptam, majd a narkózis kezdetén tízig számolva elaludtam, miután többször elrebegettem az orvosoknak, hogy ne amputálják a lábamat. Állítólag Prof. Wagner operált. Délután 5 tájban ébredtem fel a klinika pincéjében, egy kórteremben. Első dolgom volt, hogy meggyőződjek arról, van-e még lábam. Volt. Egy felül nyitott gipszbe volt rakva és kötözve.

Szóval délután felébredtem a pincében, és nemsokára rám jött a hányás is, amint az narkózis után szokás. Aznap este már voltak látogatóim, akiktől megtudtam, hogy Csűrös, a legjobb barátom (máig annak tartom) a helyszínen meghalt. A következő napokban a klinikán az egyetemi kollégák és a professzorok látogattak. Eleinte 38 fokos lázam volt, és igen fájt a lábam. Ám én még mindig jól jártam... Sajnos Géza állapota életveszélyesnek és reménytelennek tűnt.

Te azonban szép lassan felépültél. Mi történt még ezen a halálos tavaszon Halléban?

Április 6-án újabb légítámadás érte a várost. Egy bomba közvetlenül a mi pincefrontunk előtt esett le, betörte az ablakokat, és engem a légnyomás kivetett az ágyból, erre emlékszem. Április 7-én a

---

² magyarul szkopolamin vagy hioszcin, kis adagokban adják sokkos állapotban lévő betegeknek, erősen mérgező hatású nagy mennyiségben

vöröskeresztes autó Virág Bélát és engem elhozott Roitzschba³, a segédkórházba, amelyben egy elemi iskola működött. Itt kaptam a hírt, hogy szegény Berczelly Géza hosszas szenvedés után április 9-én hajnali fél háromkor meghalt a klinikán. Peritonitis⁴ és sepsis⁵ okozta halálát. Szegény fiú hogy igyekezett a tanulással, és hogy szerette menyasszonyát. Nehéz ezt feldolgozni. Még ma is ezt mondom. Halle városában 1945 nagyszombatján négyezer lakos angol-amerikai bombázás áldozata lett⁶, köztük két legjobb barátom. Nyugodjanak békében.

Nagypapám itt abbahagyja a mesélést. Mondhatna még szomorú és lélekdidergető dolgokat arról, hogyan került haza, vagy mi lett a társaival, kinek hogy alakult a sorsa. De ennyi elég volt, egy ilyen kalandos életút egy eseményének felidézése is rengeteg testi és lelki erőfeszítésbe kerül. S nem is lehetne mindent egyszerre elmesélni. Kint lassan leszáll az este, sötétbe burkolóznak a Corvin köz legendás házai. Valahol, a lélek mélyén azonban mindennél erősebben ég, világít a hála lángja. Hogy túl lehet és túl is kell élni. S a reményé is, hogy nekünk és az utánunk jövőknek ilyet már talán soha nem kell megtapasztalunk...

Dr. Constantinovits Milán
szemészfőorvos, egyetemi docens

---

³ Sandersdorf-Breznához tartozó település 3000 lakossal

⁴ hashártyagyulladás

⁵ fertőzés

⁶ A források csak „több mint ezer” áldozatot említenek, és azt, hogy 3600 épület megrongálódott. Április 17-én az amerikai csapatok elérték és elfoglalták a várost, amit később a szovjeteknek adtak át, mert júliusban szovjet megszállási övezetbe került.

**Dr. Constantinovits Milán felesége, gyermekei, unokái és dédunokái gyűrűjében 2011
decemberében, a 90. születésnapon**

